

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Нагаєва Віктора Михайловича на дисертацію Луцик Юлії Миколаївни
«Професійна підготовка майбутніх аграріїв у вищих навчальних закладах
Великої Британії», подану на здобуття наукового ступеня кандидата
педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика
професійної освіти**

1. Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок з планами відповідних галузей науки та народного господарства

Вектор сучасної стратегії України спрямований на подальший розвиток національної системи освіти шляхом адаптації, трансформації та інтеграції в європейське і світове освітні співтовариства. У цьому контексті великого значення набуває розвиток вищої аграрної освіти, що визначається попитом на висококваліфіковані творчо обдаровані кадри. Професійна підготовка майбутніх фахівців аграрної сфери, здатних науково-обгрунтовано вирішувати складні проблеми галузі, розглядається як один з вирішальних важелів подолання економічної кризи та виходу сільського господарства України на рівень високорозвинутих країн світу. Суттєвим аспектом цього процесу є вивчення освітнього досвіду підготовки майбутніх аграріїв у вищих навчальних закладах провідних країн Європи, у тому числі – Великої Британії. Вивчення, запозичення та впровадження інноваційних педагогічних надбань «старої Європи» в системі вищої аграрної освіти є важливим ресурсом збагачення теоретико-методичних та науково-практичних аспектів професійної підготовки майбутніх аграріїв в Україні.

Наявний процес підготовки фахівців аграрної сфери в Україні поки що не забезпечує високого рівня сформованості їх професійної компетентності і, як наслідок, адекватного рівня готовності до професійної діяльності. Доказом цього є визначені автором суперечності, які доводять невідповідність традиційних дидактичних методів, форм та засобів сучасним освітнім вимогам. За цих умов педагогічна система вищого навчального аграрного закладу має адекватно реагувати на соціальне замовлення, сприяти модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців, розробці та впровадженню інноваційних педагогічних технологій, дидактичних методів, форм та засобів, які сприятимуть формуванню їх високого рівня професійної компетентності відповідно до потреб економіки України.

Проведений дисертанткою всебічний аналіз джерельної бази та традиційних дидактичних систем професійної підготовки аграріїв дозволив виявити низку суперечностей, що обумовили проблему дослідження, а в єдності – актуальність обраної теми.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертаційній роботі

Для обґрунтованого визначення проблеми дослідження автором проведено ретельний аналіз сучасного стану професійної підготовки майбутніх фахівців аграрної сфери, який дозволив зробити висновок про те, що чинні дидактичні підходи не в повній мірі задовольняють виробничим вимогам. На підґрунті з'ясованих теоретичних і методичних засад проблеми дослідження, дисертанткою сформульовано провідну мету, яка ґрунтується на необхідності вивчення інноваційного досвіду професійної підготовки майбутніх аграріїв у вищих навчальних закладах Великої Британії та інтеграції його в систему вищої аграрної освіти України.

Не викликає заперечень визначений автором апарат дослідження: об'єкт, предмет і мета знайшли своє відображення в сформульованих автором завданнях дослідження. При цьому, Юлія Миколаївна справедливо вважає, що підвищенню рівня професійної підготовки майбутніх аграріїв в Україні сприятиме творче використання дидактичних моделей в системі педагогічного досвіду Великої Британії на державному, регіональному та університетському рівнях.

Проведений аналіз джерельної бази та професійної діяльності аграріїв в умовах виробництва, допоміг Ю.М.Лущик з'ясувати сутність та багатовимірність досліджуваного феномену - «професійна підготовка аграріїв», як багатовимірного, творчого процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців аграрної сфери в умовах забезпечення функціонування циклу диверсифікованого виробництва сільськогосподарської продукції. Функціональний аналіз змісту професійної підготовки фахівців аграрної галузі дозволив автору уточнити механізми та схарактеризувати технологічні етапи цього процесу на основі мотиваційного, особистісного та кваліфікаційного чинників.

Ґрунтуючись на розроблених концептуальних положеннях щодо сутності та структури професійної підготовки аграріїв, ідеях системного,

компетентнісного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного, фасилітаційного та інших підходів, автором узагальнено форми, методи й засоби підготовки майбутніх аграріїв у закладах вищої освіти Великої Британії. Насамперед, цінними пропозиціями Юлії Миколаївни щодо запозичення інноваційного педагогічного досвіду в систему вищої аграрної освіти України є реалізація таких дидактичних систем як: «перевернуте навчання», тьюторіали; семінари в активній формі, імітаційне моделювання виробничих ситуацій (кейси), стажування у виробничих підприємствах і дослідницьких організаціях, впровадження елементів Smart-освіти (інтернет-лекції, веб-конференції й вебінари, мультимедійні презентації, он-лайн системи навчання та екзаменування MOODLE і PRS) тощо. Дослідником доведено, що принципи, зміст, мета, завдання підготовки майбутніх аграріїв у вищих навчальних закладах Великої Британії узгоджуються з «Вихідними положеннями академічних стандартів» (бенчмарком).

Грунтовний аналіз навчально-методичної бази професійної підготовки аграріїв здійснено на прикладі навчальних планів та програм провідних навчально-наукових центрів Великої Британії - Королівського сільськогосподарського університету, університету Харпер Адамс, університету Ноттінгема та інших ЗВО. Автором презентується система орієнтації професійної підготовки майбутніх аграріїв на задоволення потреб роботодавців, ринку праці й професійну самореалізацію майбутніх фахівців пов'язану з концепцією «придатності до працевлаштування» («employability»), що характеризує володіння підходами для вирішення виробничих ситуацій, а також здатність і бажання до неперервного вдосконалення й професійного розвитку.

Ключовими засадами підготовки майбутніх аграріїв виступають сформульовані авторські концептуальні положення, які збагачують освітній процес інноваційними методами, формами та дидактичними засобами. Так, професійна підготовка аграріїв переймає концепцію експериментального навчання (experiential learning), ідеї про рефлексивну практику (reflective practice), теорію конструктивного вирівнювання (constructive alignment). Нові ідеї знайшли втілення при укладанні «Вихідних положень академічних стандартів щодо підготовки аграріїв за багатьма напрямками (садівництва, лісівництва, наук про продовольство й харчування та ін.).

Проведене Ю. М. Лущик дослідження виявило особливості організації професійної підготовки майбутніх аграріїв. Так, рівні професійної підготовки майбутніх аграріїв визначаються відповідно до Рамки регульованих кваліфікацій (RQF) та Рамки кваліфікацій вищої освіти (FHEQ), що знаходить певну кореляцію з Національною рамкою кваліфікацій України.

Узагальнення сучасного освітнього британського досвіду, проведене Юлією Миколаївною свідчить про те, що у відповідь на диверсифікацію сільськогосподарської галузі британські провайдери вищої аграрної освіти розробляють для майбутніх аграріїв адаптовані до умов виробництва навчальні програми, які найповніше охоплюють усі особливості агропромислового комплексу «від ферми до виделки» й мають перспективно випереджальний характер, знайомлячи студентів із інноваціями галузей, а також готують їх до подальшого самостійного створення й упровадження власних інноваційних розробок.

Важливим теоретичним надбанням даного дослідження є пропозиції автора щодо перспектив розвитку вітчизняної системи вищої аграрної освіти України на основі вивчення особливостей організації виробничих практик і стажувань у Великій Британії; аналізу змісту британських програм дистанційного навчання; з'ясування специфіки творчої спрямованості підготовки фахівців; вивчення досвіду застосування інтерактивних методів навчання майбутніх аграріїв тощо.

Наукові результати отримані дослідником з використанням комплексу методів дослідження (теоретичного аналізу й синтезу, спостереження, опитування, анкетування, тестування, експертної оцінки, моделювання, статистичної обробки даних та ін.) базуються на основних категоріях і законах діалектики, теорії пізнання, положеннях системного, компетентнісного, комунікативно-діяльнісного, особистісно-орієнтованого, фасилітаційного, аксіологічного та інших підходах, що доводить достатній рівень їх обґрунтованості.

Загальні висновки в дисертації Ю. М. Лущик сформульовано чітко і переконливо. Зазначені теоретичні та методичні положення, висновки та рекомендації зумовлюють достатній рівень обґрунтованості одержаних дисертантом наукових результатів.

3. Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертаційного дослідження

Дисертаційна робота Лущик Юлії Миколаївни є теоретико-аналітичним комплексним дослідженням, в якому:

- уперше у вітчизняній педагогічній науці здійснено ґрунтовний аналіз і узагальнення теоретичних ідей та досвіду професійної підготовки майбутніх аграріїв у закладах вищої освіти Великої Британії;

- схарактеризовано передумови становлення аграрної освіти Великої Британії та етапи її розвитку; зміст підготовки майбутніх аграріїв різних спеціальностей (у галузі сільського господарства, садівництва, лісівництва, наук про харчування й продовольство, наук про споживача);

- розкрито сутність понять: «вихідні положення академічних стандартів /предметний бенчмарк», «придатність до працевлаштування» у контексті підготовки бакалаврів – майбутніх аграріїв у Великій Британії;

- визначено напрями творчого використання інноваційного педагогічного досвіду Великої Британії у підготовці майбутніх аграріїв в умовах вищої аграрної освіти України на державному, регіональному, університетському рівнях;

- уточнено зміст понять «професійна підготовка», «аграрна освіта», «професійна підготовка аграріїв» у вищій освіті Великої Британії;

- набуло подальшого розвитку уявлення про особливості організації професійної підготовки майбутніх аграріїв Великої Британії, вивчення специфіки навчально-методичного інструментарію, методів комп'ютерного моделювання, засобів смарт-освіти тощо;

- подальшого розвитку набули окремі положення теорії і методики професійної освіти, насамперед, гуманістичної парадигми змісту освіти, міждисциплінарності професійної підготовки кадрів, створення творчого освітнього середовища в системі педагогічного процесу ЗВО.

Відмінними ознаками, що свідчать про наукову новизну розроблених автором теоретико-методичних положень є: використання сукупності методологічних підходів щодо аналізу професійної підготовки майбутніх фахівців аграрної сфери, покрокова інформаційно-методична підтримка у процесі обґрунтування концептуальних напрямів інтеграції педагогічного досвіду в практику вищої аграрної освіти України.

Всі наукові положення, висновки і рекомендації, отримані за результатами дисертаційної роботи Ю. М. Луцик характеризуються науковою новизною та достовірністю, яка підтверджується позитивними відгуками навчально-наукових установ України на запропоновані автором концептуальні положення освітніх новацій.

4. Значущість отриманих результатів для науки і практичного використання

Практичне значення одержаних результатів полягає в узагальненні практичного досвіду професійної підготовки майбутніх аграріїв у закладах вищої освіти Великої Британії, розробці концептуальних напрямів впровадження педагогічних напрацювань в систему вищої аграрної освіти з метою підвищення якості навчального процесу.

Результати дослідження впроваджено у навчальний процес чотирьох ЗВО України. Наведені автором у додатках приклади алгоритмів роботи з навчальним матеріалом, зразки навчальних Smart-комплексів, моделей предметних бенчмарків, проблемно-пошукових ігор, методик проведення занять в активній формі та ін. мають практичну цінність для викладачів, які цілеспрямовано вдосконалюють теоретичні та методичні основи професійної підготовки майбутніх аграріїв.

5. Рекомендації стосовно використання результатів і висновків дисертації

Теоретичні положення та практичні напрацювання, викладені в дисертації, можуть бути використані в процесі модернізації вітчизняної вищої аграрної освіти, зокрема нормативно-правової та методичної бази в системі професійної підготовки фахівців аграрної сфери.

6. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях

Для розв'язання поставлених завдань автором опрацьовано 283 наукових джерел, з них 185 англійською мовою. Усі наукові положення, висновки і результати дисертаційного дослідження знайшли повне відображення у змісті 14 публікацій автора: зокрема 6 статей у провідних наукових фахових виданнях України, 1 стаття – у зарубіжному періодичному виданні (Чехія), 7 наукових тез у матеріалах конференцій.

7. Відповідність структури та змісту дисертації вимогам щодо кандидатських дисертацій

Структура дисертаційного дослідження Ю. М. Луцик зумовлена його змістом: вступ, три розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел, додатки, в яких представлено матеріали системного теоретико-аналітичного дослідження. Дисертаційна робота логічно структурована, а отримані наукові результати відображають методологічно правильну послідовність наукового пошуку автора.

Структура дисертації та обсяг основного тексту відповідають чинним вимогам до кандидатських дисертацій. Назва роботи відповідає її меті, змісту теоретичної частини та аналітичного дослідження. Зміст автореферату ідентичний змісту дисертаційної роботи.

8. Зауваження щодо змісту й оформлення дисертаційної роботи

Разом із високою позитивною оцінкою дисертаційної роботи, слід висловити такі зауваження, дискусійні положення та побажання:

1. Трактуючи практичне значення дисертаційного дослідження, автору слід було визначити конкретні наукові напрацювання, які він пропонує до впровадження в практику професійної підготовки фахівців-аграріїв. Зокрема, використаний Ю. М. Луцик досвід Великобританії з професійної підготовки аграріїв бажано довести до рівня науково-методичних рекомендацій з формування професійної компетентності майбутніх аграріїв України та співставити досягнуті кваліфікаційні рівні з характеристиками Національної рамки кваліфікацій.

2. При визначенні сутності поняття «професійна компетентність майбутніх аграріїв» (с. 63) бажано виокремити творчі здібності та досвід (професійний, соціальний, творчий...) як компоненти моделі професійної компетентності, окрім зазначених автором системи знань, умінь та навичок. До речі, про важливість цих компонентів автор наголошує у змісті дисертації, однак у даному визначенні їх не використовує.

3. Виходячи з результатів дисертаційного дослідження, запропоновану автором концепцію переходу вітчизняної аграрної освіти з «парадигми викладання» («teaching paradigm») на «парадигму учіння» («learn paradigm») бажано доповнити «парадигмою творчого навчання» («creative learn

paradigm») і формування професійно-творчої компетентності, що Юлія Миколаївна неодноразово підкреслює у тексті дисертації.

4. На с. 67 автор наводить провідні компоненти професійної підготовки аграріїв, а саме: зміст, методи, форми, засоби. При цьому не приділено достатньої уваги педагогічним технологіям, які опосередковують наведені категорії. Також не зазначається про розвиток таких методологічних категорій, як «педагогічні закономірності» та «педагогічні принципи» в контексті специфіки до аграрної сфери.

5. У дослідженні автор популяризує тезу про доцільність досягнення ланцюга професійної підготовки: «від ферми до виделки». На наш погляд, слід іти далі – навчати аграрія не лише виробляти і переробляти продукцію, а й торгувати, отримувати прибуток. Тому у цьому ланцюгу доречно додати третій компонент – «бізнес», який автором не враховано. Пропонуємо таку формулу цього ланцюга: «ферма – виделка – гроші». У такому випадку отримуємо цільовий трикутник і, коли він «замкнеться», будемо мати сформованого фахівця-аграрія, підготовленого до професійної діяльності в сучасних ринкових умовах.

6. При аналізі педагогічного досвіду професійної підготовки аграріїв Великої Британії слід було провести групування методів, форм та засобів навчання відповідно до кожного компонента змісту освіти (знання, уміння, навички, досвід) для того, щоб сформувані дидактичну систему організації навчального процесу з виокремленням специфічних (конкретних) педагогічних умов формування відповідних професійних компетентностей майбутніх аграріїв.

7. Врахування Британського досвіду професійної підготовки аграріїв дисертанткою визначено на трьох рівнях: 1) державному, 2) регіональному, 3) університетському. На нашу думку, доречно цю структуру доповнити четвертим рівнем – особистісним, довівши необхідність удосконалення системи педагогічних взаємовідносин на рівні суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Зазначені зауваження суттєво не впливають на загальний високий рівень наукової новизни та практичної значущості результатів дисертаційного дослідження.

9. Висновки щодо відповідності дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Лущик Юлії Миколаївни «Професійна підготовка майбутніх аграріїв у вищих навчальних закладах Великої Британії» є завершеним, самостійним, актуальним та оригінальним дослідженням, а наведені теоретичні узагальнення являють вирішення важливого науково-прикладного завдання – формування теоретико-методичних основ професійної підготовки майбутніх аграріїв з урахуванням досвіду такої підготовки у вищих навчальних закладах Великої Британії».

За науковою новизною, обґрунтованістю, теоретичною та практичною значущістю отриманих результатів представлена робота відповідає пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р.), а її автор Лущик Юлія Миколаївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент,

доктор педагогічних наук,
професор кафедри менеджменту і адміністрування
Харківського національного аграрного
університету ім. В. В. Докучаєва

В. М. Нагасв
В. М. Нагасв

26.09.2018 р.

Підпис *В. М. Нагасв* посвідчується
Зав. канцелярією *В. М. Нагасв*